

Erwin Schulhoff

Tři skladby

Drei Werke · Three Works

pro mezzosoprán, flétnu, violu a violoncello
für Mezzosopran, Flöte, Viola und Violoncello
for mezzosoprano, flute, viola and violoncello

Překlad do němčiny / Deutsche Übersetzung / German translation
Cornelius Bauer

K vydání připravila / Herausgegeben von / Edited by
Klaus Simon

(1936)

ED 22543
ISMN 979-0-001-160

Předmluva

Tato tři v mnohém ohledu neobvyklá díla z pozdní tvorby Erwina Schulhoffa jsou vydávána tiskem poprvé. Jelikož se Schulhoff na konci třicátých let věnoval výlučně skládání symfonií nebo „lehké“ hudby, je tento malý cyklus z hlediska obsazení a žánru unikátem a také stylově absolutní výjimkou.

Josef Bék, Schulhoffův do dnešní doby nejvýznamnější životopisec (Erwin Schulhoff, Leben und Werk, Hamburg 1981) uvádí, že skladatel napsal tento cyklus pro rozhlasový pořad „Město tmavé a jasné“ v listopadu 1936. *Žebrák* a nejspíše i *Dráty* byly vysílány 21. listopadu 1936. Žil v této době v Ostravě, kde se nabízel „za povinnosti doprovázet výhradně zadarmo“. Ostravský rozhlas vysílal především zábavní hudbu, dechovou hudbu. Vysílání vážné hudby bylo ojedinělé.

Skladby pro hlas a instrumentální ansámbl se do té doby v Schulhoffově díle prakticky nevyskytly. *Drei Stimmungsbilder* pro soprán, housle a klavír op. 12, WV 30 z roku 1919, *Die Wölkchen* pro baryton, čtyři dechové nástroje a bicí z roku 1922. Poté co se Schulhoff stal nacistickým nepřítelem, vyjádřil své nové politické přesvědčení ve vokálních dílech 1917, WV 110 *Die Wölkchen* pro baryton a klavír z roku 1917 nebo v *Písni o Thälmannovi*.

V roce 1936 následovalo zpracování lidových písní ve velké skladbě *Die Wölkchen* z roku 1936 a *Ukolébavka* z Třemška WV 120 pro mezzosoprán a klavír. Dá se předpokládat, že *Ukolébavka* byla napsána jako předehra k další písni, a tak mohl vzniknout tento malý cyklus (*Žebrák, Ukolébavka*).

V elegantním obsazení (zpěv/recitace, flétna, viola, violoncello) jsou *Ukolébavka* a *Žebrák* velmi podobná Schönbergova *Pierrot lunaire*, který Schulhoff určitě měl možnost slyšet. Působa je ovšem zcela odlišná. *Ukolébavka* má sentimentální fakturu. Schulhoff se zde zcela oproští uje od svého estetického předsudku, který ho v posledních letech třicátých let, aby ukázal pouze své kompoziční umění.

Krátká instrumentální skladbička *Dráty* WV 121 je zřejmě napsána jako předehra k *Ukolébavce* a má evokovat šum během rozhlasového vysílání v jeho úplných začátcích.

Vydavatel si dovozuje navrhnout pro skladbu *Dráty* dynamiku *pp*. *Žebrák* a *Ukolébavka* na tomto pořadí se skladby rovněž nacházejí v opisu.

Obsah textů

Jindřich Hořejší (1895–1941) byl český skladatel, dirigent a překladatel Haškova *Dobrého vojáka Švejka* do francouzštiny. Jeho tvorba se vyznačuje vlnitostí a vlnitostí. Baladicky laděná *Ukolébavka* tak namísto pohádkového textu nabízí příběh o dítěti, které nechává plačící dítě na starost slunce.

Josef Bék (1891–1941) byl český skladatel a hudební skladatel. Jeho tvorba je inspirována pro sociálně-demokratické noviny. Vedle toho psal i sociálně-kritickou hudbu. *Žebrák* v tomto textu je ve zkratce vyčtena kritika maloměst'áků, kteří se snaží předstírat, že jsou umělci, ale ve skutečnosti jsou pouze veřejní.

K edici

Tato edice je připravena Dr. Ivanem Měrkou (Ostrava). Schulhoffův rukopis je neznámý.

Obsah textů: Všechna tři díla jsou přesně opsána. Na rozdíl od mnoha Schulhoffových vokálních děl jsou *Ukolébavka* a *Žebrák* velmi dobře vypracovány. U skladby *Žebrák* chybí údaj o tempu. Vydavatel navrhl o něco rychlejší tempo než je tomu u *Ukolébavky*. Ve skladbě *Dráty* je dynamika *p* rovněž návrhem od vydavatele. V opisu *Ukolébavky* chybí znaménka.

Vydavatel děkuje Antonu Ilgenbergerovi, který vytvořil doslovný překlad textů *Ukolébavka* a *Žebrák*. Mimořádné předekování patří Corneliovi Bauerovi, který skladby na tomto základě otextoval. Vydavatel doufá, že v této podobě budou tyto Schulhoffovy skladby rychle přijaty v německy mluvících zemích. Vydavatel rovněž děkuje Gottfriedu Eberle za poskytnutí kopie opisu od Dr. Ivana Měrky, a v posledku nakladatelství Schott Music, které umožnilo vydání tohoto cyklu.

Vorwort

Die drei hier zum ersten Mal herausgegebenen Vokal- bzw. Instrumentalwerke des späten Schulhoff sind in vieler Hinsicht ungewöhnlich. Zum einen ist dieser kleine Zyklus von der Besetzung und Gattungszugehörigkeit her in seinem Schaffen ein Unikat, zum anderen ist er stilistisch eine absolute Ausnahme, da Schulhoff Ende der 30er Jahre entwickelt sich dem Komponieren seiner späten Sinfonien oder „leichter“ Musik widmete.

Josef Bek, Schulhoffs bis heute bedeutendster Biograph (Erwin Schulhoff, Leben und Werk, Hamburg 1994) merkt an, dass der Komponist im November 1936 für die Funkreihe *Die klare und dunkle Stadt* (Komponierte Musik von *Wiegenlied* und *Der Bettler* und eventuell auch *Drächte* wurden am 21. November 1936 im Rahmen der Funkreihe zur ersten Zeit in Ostrava, im Norden der Tschechoslowakei, wo er eine Position als „Klavierenist, der die U-Musik zum Entgelts zu begleiten“ inne hatte. Die Ostraver Funkstation war vor allem für die U-Musik, die in der Stadt als Blasmusik verantwortlich. Sendungen mit E-Musik kamen vor, waren aber in der Minderzahl. In der Funkreihe *Wiegenlied* und *Der Bettler* gab es bisher kaum in seinem Schaffen, wie auch die *Drächte* (Op. 12, WV 30 aus dem Jahre 1913 und *Der Wollknäuel* (Op. 40, WV 61 aus dem Jahr 1922 ab. Nach Schulhoffs Bekanntheit in der ersten Hälfte der 30er Jahre waren einige Vokalwerke wie der Baritonzyklus 1917, *Die 10 (mit dem Titel *Lied vom Thälmann* oder *Zum 1. Mai 1934* entstanden, die als Ausdruck der politischen Haltung zum Ausdruck brachten.*

Sein auch 1936 entstandener großer 15-teiliger Zyklus *Der Volkslied* (Op. 120, WV 120 für Mezzosopran und Klavier ist, wie der Name schon sagt, ein Liedzyklus. Vielleicht bat ihn die Sängerin, mit der er diesen Zyklus erarbeitete, um weitere Vokalwerke. Der Anlass für diesen kleinen Zyklus um *Der Bettler* und *Wiegenlied* erklären sich über die Besetzung und die Art der Musik.

Durch die aparte Besetzung Gesang bzw. Rezitation und Klavier, die sich in die klangliche Welt von Schönbergs *Pierrot Lunaire* hineingezeichnet hat, ist die Musik nicht nur durch die souveräne und kunstvolle Faktur der Instrumentation, sondern auch durch die dunkle, geheimnisvolle Stimmung, die Schulhoff, der in den 30er Jahren bewusst sich dem „Klang“ zuwenden wollte, in der *Drächte* (Op. 12, WV 30) beiseitegeschoben, um sich auf die Komposition der *Drächte* zu konzentrieren. Das kurze, rein instrumentale Stück *Drächte* (Op. 12, WV 30) ist noch nicht verzeichnet war, ist wohl eine kompositorische Antwort auf die gewöhnlichen Funkprogramme, die im Rundfunkhören in den Anfängen im ersten Jahrzehnt schon einmal vorkamen.

Der Herausgeber schlägt vor, die drei Werke in der Reihenfolge aller drei zu veröffentlichen, erst das *Wiegenlied*, dann *Der Bettler* und als Postludium *Drächte*. Die Abschrift dieser drei Werke vor.

Zu den Textdichtern

Horas (1891-1945) war ein versierter Komponist, u.a. bekannt als französischer Übersetzer von *Der brave Soldat Schwejk* von Jaroslav Hasek. Er war auch dem sozialkritischen Gedicht zugeneigt.

Die *Drächte* sind ein Responsives aus dem Theaterbesuch in die Hände von einer Amme geben muss, tröstet die Amme, die die *Drächte* in der langen Tradition von Wiegenliedern, nicht verwundert. Stutzig wird man erst dann, wenn man liest, dass die Amme, Ann, des Hrsg.] erzählt dir an jedem Tag ein neues.“ Anscheinend ist diese Amme nicht nur bei ihrem Kinde, sondern widmet sich lieber dem öffentlichen Leben, was dem idealen Wiegenlied offenbar widerspricht.

Horas (1891-1945) war Journalist und schrieb v.a. für proletarische bzw. sozialdemokratische Zeitungen. Daneben schrieb er sozial engagierte Gedichte. *Der Bettler* ist dafür ein typisches Beispiel.

Wenn ein Bettler auf dem öffentlichen Platz steht, fühlt sich der ihm Geldgebende als Wohltäter. Die Genugtuung, etwas zu geben, muss für ihn öffentlich sein. Somit wird das Almosengeben im Gedicht Horas als pure Eitelkeit entlarvt, das am Sinn von Barmherzigkeit völlig vorbei geht.

Zur Edition

Quelle: Kopie der Abschrift von Dr. Ivan Měrka (Ostrava), das Manuskript Schulhoffs ist verschollen.
Dr. Ivan Měrkas Abschrift ist sehr detailliert. Alle drei Werke sind sehr genau bezeichnet. Artikulation und Dynamik sind im Gegensatz vieler anderer Vokalkompositionen Schulhoffs sehr gut aufgearbeitet. Bei *Der Bettler* fehlt eine Tempoangabe. Der Herausgeber schlägt ein leicht-flüssigeres Tempo als im Original vor. Die Dynamik *p* in *Die Drähte* ist ein Vorschlag des Herausgebers, da die Abschrift ohne Dynamik überliefert ist. Der Herausgeber bedankt sich für die wertvolle wörtliche Übersetzung von Anton Langger von *Die Drähte*, *Der Bettler* und freut sich, dass Cornelius Bauer daraufhin eine singbare deutsche Fassung von *Die Drähte* erstellt hat, die ihre Verbreitung im deutschsprachigen Raum hoffentlich wesentlich erleichtert. Er bedankt sich auch an Gottfried Eberle, der mir eine Kopie der Abschrift von Dr. Ivan Měrka zugesandt hat. Die Edition wurde vom Verlag Schott Music, der diese Veröffentlichung ermöglichte.

April 2015
Klaus Simon

PREVIEW
Low Resolution

Preface

Published here for the first time, these three late works by Schulhoff for voice and instruments are unusual in many respects. For one thing, the instrumentation of little cycle makes it one of a kind among his creative works, while in stylistic terms it also stands alone, as by the end of the 1930s Schulhoff was chiefly focused on writing his long symphonies and on 'light' music.

Josef Bek, Schulhoff's most notable biographer to this day (*Erwin Schulhoff, Leben und Werk*, Hamburg, 1994) points out that the composer wrote these pieces in November 1936 for the radio series *Die Kunst der dunklen Stadt* [The Art of the Unclouded City]. *Wiegenlied* [Lullaby], *Der Bettler* [The Beggar] and possibly *Drahtes* [The Wire] were composed on 21 November 1936. At that time Schulhoff lived in Ostrava, in the North of Czechoslovakia, and worked as a pianist, expected to provide accompaniment without any additional remuneration. He was, however, more concentrated on light entertainment with folk music, dance music and waltzes. Broader circles of listeners featured more serious music, but this was rare.

Pieces for voice and instrumental ensemble had not previously featured among Schulhoff's compositions. From *Drei Stimmungsbilder* [Three Atmospheric Pieces] for soprano, violin and piano op. 12, written in 1913 and *Die Wolkenpumpe* for baritone, four winds and percussion op. 40, dated from 1919, Schulhoff declared his allegiance to Marxism at the beginning of the 1930s he wrote more serious music. In 1934 he composed *Die Baritone* 1917, WV 110 (with piano accompaniment) and songs for the masses. In 1935 he wrote *Die Internationale* (with Ernst Thälmann led the Communist Party in Germany) and *Zum 1. Mai 1934* (International Workers' Day, 1934, when Hitler was in power), which all gave powerful expression to his political commitment.

Schulhoff's 15-part cycle of *Folksongs and Dances from the Bohemian Marches* for mezzo-soprano and piano is, as the name suggests, a setting of folksongs. Perhaps the singer was asked as this cycle asked him to write more music, which would explain this little cycle. However, although it is tempting to assert that this cannot be asserted with any certainty.

Its unusual setting for singer or narrator, flute, violin and piano is unexpected in the musical world of Schoenberg's *Pierrot Lunaire*, a work which Schulhoff mastered. The instrumentation here is masterful and elaborate, presenting rewarding challenges. Although Schulhoff deliberately worked with the aesthetics of 'Socialist Realism' in the 1930s, Schulhoff here set the work apart from the great folk-song composer.

The short and purely instrumental piece *Drahtes* (WV 121a, which is not listed in Bek's index of works, may well be a musical response to the radio series. It is a feature of listening to the radio in the early days of broadcasting.

The editor suggests that while the cycle may be performed together, *Wiegenlied* should come first, followed by *Der Bettler*. While the cycle was subjected to a program in which the three pieces were presented in the composition order suggested.

About the poets

Jindřich Hora (1892-1938) had considerable expertise in Romance languages and was known among other things for his translations of *Die Dritte Soldat Schreyk* by Jaroslav Hašek. Like Hora, he was also drawn towards socio-critical

poetry. In *Wiegenlied* the mother who has to hand her child over to a nursemaid before going out to the theatre comforts the child – initially with the long tradition of lullabies. A jarring effect only comes with the last line: 'For she [the nursemaid] has a different story every day.' Apparently this mother hardly ever – or at least rarely – stays with her child, leading a busy social life which, for Hořejší, evidently conflicts with the idealized view of motherhood.

Josef Hora (1891-1945) was a journalist and wrote mainly for proletarian and social-democrat newspapers. Alongside his poems he also wrote poems reflecting social commitment, of which *Der Bettler* is a typical example.

Only when a beggar stands in an open public space does someone giving money to him enjoy the feeling of being charitable. The satisfaction of giving has to be witnessed by others. Giving alms is thus exposed in Hora's poem as pure vanity, which has nothing to do with a true spirit of charity.

This Edition

Source document: fair copy by Dr. Ivan Měrka (Ostrava); Schulhoff's manuscript has been lost.

Dr. Ivan Měrka's copy is very detailed, with precise markings for articulation and dynamics in all three works. This is in contrast with many other vocal compositions by Schulhoff. No tempo is given for *Der Bettler*, however, the editor suggests a slightly faster flowing tempo than that of *Wiegenlied*. The dynamic *p* in *Drähbe* is an editorial suggestion as no dynamic is given in the fair copy.

The editor is grateful to Anton Ilzenberger for his literal translation of *Wiegenlied* and *Bettler*, to Hans-Joachim Bauer for then writing a singable German setting of both poems, thus making them available to a wider audience. Credits are also due to Gottfried Eberle for providing me with a copy of the score prepared by the publisher, and to Schott Music for making this publication possible.

PREVIEW
Low Resolution

Spokojený / Inhalt / Contents:

I. Ukolébavka (<i>Jindřich Hořejší</i>), WV 122	9
Wiegenlied - Lullaby	
II. Zebrák (<i>Josef Hora</i>); WV 121	14
Der Bettler - The Beggar	
III. Dráty, WV 121a	6
Die Drähte - The Wires	

Trvání / Dauer / Duration: 6'

PREVIEW
Low Resolution

Ukolébavka (Wiegenlied)

Jindřich Hořejší
Deutsche Textfassung von Cornelius Bauer

Erwin Schulhoff
(1894-1942)

Moderato *p*

Mezzosopran

Chla - peč - ku ma - tin - ky,
Báb - chen - klein, Kind - be - lem,

Flöte *p dolce*

Viola *mf*

Violoncello *pp*

5

a ly mal
und dem Ge- hül - f - - mi
ni Trá - - nen

jak ne - be hvěz - dič - ku - mi.
wie Ster - ne hoch am Him - mel.